

FEATURES OF FUNCTIONAL CHANGES OF THE PERSON'S PSYCHOLOGICAL SECURITY ENSURING SYSTEM

The article discusses the features of psychophysiological system changes that provide psychological security of students in unfavorable conditions of life.

The specifics of functional changes in the systems that provide psychological security, mainly depend on the state of health, emotional characteristics, mental performance of the student's personality, are revealed experimentally.

ԳԱՅԱՆԵ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՀՀ ՊԿԱ, ՀՀ ԳԱԱ ԳԿՄԿ,

հոգեբանական գիտությունների թեկնածու, դոցենտ

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ՍՈՑԻԱԼ-ՀՈԳԵԲԱՆԱԿԱՆ ԴՐԱՊՈՏՃԱՌՆԵՐԸ

Հոդվածի ուսումնասիրության կենտրոնում են արտագաղթի սոցիալ-հոգեբանական առանձնահատկությունները: Առանձնացվել են իրական ու հնարավոր արտագաղթողների հիմնական դրդապատճառները՝ պայմանավորված երեք խումբ (կենսական, սոցիալական, զարգացման) պահանջմունքներով: Արտագաղթելու մտադրություն ունեցող ուսանողների և արդեն մի քանի տարի արտագաղթաց ընտանիքների ուսումնասիրության արդյունքում բացահայտվել են արտագաղթի աճը խթանող հետևյալ սոցիալ-հոգեբանական գործոնները՝ բացասական (երկրից փախչելու) և դրական («ավետյաց երկրում» նոր կյանք սկսելու) գուգահեռ մոտիվացիան, էքզիստենցիալ միգրացիան, ընտանեկան սերտ կապերը, հոգեբանական արտագաղթը և տեղեկատվական ու կապի տեխնոլոգիաների զարգացումը:

Բանալի բառեր՝ արտագաղթ, դրդապատճառ, պահանջմունքներ, էքզիստենցիալ միգրացիա, ընտանեկան կապեր, մշակութային հարված, ադապտացիա:

Ըստ Միջազգային միգրացիային համակարգող տասնմեկերորդ հանդիպման նյութերի՝ միգրացիան համաշխարհային երևույթ է, որն աճում է՝ փոխելով տնտեսական, ժողովրդագրական, քաղաքական ու սոցիալական պայմանները և նպաստում է աղքատության նվազմանը [19]: Քսաներորդ դարի վերջը նշանավորվեց միգրացիայի հզոր ալիքով, ինչը պայմանավորված է գլոբալիզացիայով և մասամբ հետևանք է ապագադրության, նոր երկրների ձևավորմամբ, սահմանների բացմամբ, ինչպես նաև փոխադրամիջոցների զարգացմամբ: Աշխարհում միգրացիայի առաջատարն ԱՄՆ-ն է՝ երկրորդը՝ Ռուսաստանի Դաշնությունը: ԱՄՆ-ն աչքի է ընկնում ներգաղթով, Ռուսաստանում միգրացիոն հոսքերը գրեթե հավասարազոր են: Հայաստանը նույնպես ներգրավված է այդ գործընթացում, սակայն հիմնականում արտագաղթի տեսքով:

Վիճակագրական տվյալները փաստում են, որ արտագաղթը Հայաստանում ոչ միայն չի նվազում, այլ նաև տարեցտարի ավելանում է արտագաղթել ցանկացողների թիվը: Այսպես, ըստ Գեյլափի 2010-2012թթ. ուսումնասիրու-

թյան՝ Հայաստանի բնակչության 40%-ի մոտ առկա է արտագաղթելու ցանկություն, ինչն ամենաբարձրն է նախկին Խորհրդային Միության երկրների համեմատ, որտեղ կատարվել է սույն ուսումնասիրությունը (Օր.՝ Ռուսաստանում, Վրաստանում և Ադրբեջանում այդ ցուցանիշը 14% է) [18]: Մինչդեռ, 2006թ. ԱՊՀ-ում կատարած համեմատական ուսումնասիրությունների համաձայն, հինգ երկրների բնակիչներից ամենաքիչը հայաստանցիներն են ցանկություն հայտնել արտագաղթել, ինչպես՝ ժամանակավոր աշխատելու նպատակով (36,8%), այնպես էլ՝ մշտական բնակության (17%) [4]: Իսկ արդեն 2013թ. Հայկական Սոցիոլոգիական Ասոցիացիայի կողմից Երևանում անցկացրած սոցիոլոգիական հարցման մասնակիցների 46%-ը մտադրություն ունեն ընդմիջտ հեռանալ երկրից [15]: Հայաստանում հարցվողների կողմից նշված արտագաղթի պատճառները, բացի էթնիկականից, գրեթե նույնն են, ինչ Ռուսաստանում՝ [7, էջ 257-258]՝ սոցիալական, տնտեսական և քաղաքական: Կարծում ենք, այս ամենով հանդերձ արտագաղթի աճը պայմանավորված է սոցիալ-հոգեբանական գործոններով, որոնց դերն ու նշանակությունը թերագնահատված է:

Այսօր գերակշռում են արտագաղթի ուսումնասիրության ժողովրդագրական, տնտեսական, իրավական, պատմական և սոցիոլոգիական գիտական - մոտեցումները: Չթերագնահատելով վերջիններիս դերը, կարծում ենք, որ արտագաղթը լինելով նաև սոցիալ-հոգեբանական երևույթ, պետք է հոգեբանների ուշադրության կենտրոնում լինի: Հարցի հոգեբանական մոտեցումները հիմնականում սահմանափակվում են արդեն իսկ արտագաղթածների մշակութային հարվածի և նոր միջավայրում ադապտացիայի հիմնախնդիրներով, որոնք առավել քան ուսումնասիրված ու ներկայացված են բազմաթիվ գիտական մենագրություններում ու հազարավոր հոդվածներում [11]: Այս տեսանկյունից ուշագրավ է միգրացիայի վերաբերյալ ռուս գրականության մեջ լայն տարածում ստացած «արտագաղթի հոգեբանության», որպես գիտակարգի սահմանումը. «Արտագաղթի հոգեբանությունը հոգեբանական գիտության մի ճյուղ է, որը ուսումնասիրում է ինտեգրման և սոցիալ-հոգեբանական հարմարման կառուցակարգերը, ինչպես նաև օտար լեզվական ու սոցիալ-մշակութային միջավայրում մարդու անհատական տիպաբանությունը և անձնային հատկանիշների առանձնահատկությունները» [8]: Ակնհայտ է, որ այս սահմանումն առավել քան թերի է, որովհետև չի բացահայտում արտագաղթողների սոցիալ-հոգեբանական դրդապատճառները, ինչպես նաև վերջիններիս և ադապտացիայի միջև պատճառա-հետևանքային կապերը:

Կարծում ենք, արտագաղթի հոգեբանության առանցքային հիմնախնդիրներից պետք է լինի նախ և առաջ այն սոցիալ-հոգեբանական դրդապատճառների ու գործոնների ուսումնասիրությունը, որոնք նպաստում են արտագաղթելու ցանկությանը և հեշտացնում վերջինիս իրագործումը: Այդ նպատակով առաջարկում ենք արտագաղթի ուսումնասիրության մոտիվացիոն հայեցակարգ, որի համար մի կողմից հիմք են ծառայել մարդու պահանջմունքների և դրդապատճառների մասին հայտնի տեսությունները [5,6, 9,14], մյուս կողմից՝ արտագաղթելու պատճառների վերաբերյալ արտասահմանյան և հայրենա-

կան բազմաթիվ սոցիոլոգիական հետազոտությունների [1,2,5,10,18] արդյունքների վերլուծությունը:

Մոտիվացիայի հիմնահարցի վերաբերյալ տարբեր գիտնականների միջև առկա են տարաձայնություններ՝ կապված հիմնարար պահանջմունքների խմբերի քանակի (օր՝, Մասլոուի մոտ՝ 5-7, Մաքս-Նիֆի՝ 10, Ադելֆերի՝ 3), ինչպես նաև դրանց հիերարխիայի, կայունության և փոխազդեցության հետ: Մակայն ընդհանուր առմամբ մոտիվացիոն բոլոր տեսություններին միավորում է մարդու գործունեության պայմանավորվածությունը պահանջմունքների բավարարվածությամբ կամ անբավարարվածությամբ: Կարծում ենք արտագաղթողների պահանջմունքները կարելի է դասակարգել՝ հիմք ընդունելով Ադելֆերի ERG-մոդելը (Existence-գոյություն, Relatedness-կապվածություն, Growth-աճ) [9], որը նա առաջարկել է, պարզեցնելով Մասլոուի բուրգի հինգ մակարդակի աստիճանակարգը: Ընդհանրացնելով, առանձնացնում ենք պահանջմունքների երեք խումբ՝ կենսական, սոցիալական և զարգացման:

Սոցիոլոգիական ուսումնասիրություններից ստացված արդյունքների վերլուծությունը բացահայտում է, որ իրական և հնարավոր (potential) արտագաղթողների արտագաղթելու ցանկության հիմնական դրդապատճառները պայմանավորված են հենց վերոհիշյալ պահանջմունքների բավարարման հետ: Ինչպես ժամանակավոր, այնպես էլ ընդմիջտ հեռանալու մտադրություն ունեցող մարդկանց մոտ գերակշռում են կենսական պահանջմունքների անբավարարվածության դրդապատճառները (ըստ տարբեր հարցումների նրանց թիվը տատանվում է 55-57%) [1,2,5,18], ինչը արտահայտվում է աշխատանքային միգրացիայով: Իսկ սոցիալական և զարգացման պահանջմունքների բավարարման դրդապատճառները հաջորդում են իրար, սակայն ժամանակավոր մեկնել ցանկացողների համեմատ ընդմիջտ հեռանալու մտադրություն ունեցող մարդիկ ավելի շատ են նշում ինչպես սոցիալական հարաբերությունների՝ արտասահմանում բնակվող բարեկամներին միանալու պահանջմունքները, ինչը արտահայտվում է «շղթայական» միգրացիայով («chain migration»), այնպես էլ զարգացման շարժառիթները, ինչը արտահայտվում է «ուղեղների արտահոսքով» («Brain drain»):

Հետաքրքիր, գրեթե հայելային հարաբերակցություն է դիտվում արտագաղթի հիմնական դրդապատճառների տոկոսային արտահայտվածության և Մասլոուի պահանջմունքների բուրգի հիերարխիաների միջև: Բոլորից շատ արտագաղթում են Մասլոուի բուրգի ամենամեծ հատվածը զբաղեցնող ստորին երկու մակարդակների պահանջմունքների անբավարարվածության պատճառով, այսինքն կենսական դրդապատճառներով: Միջանկյալ տոկոս են կազմում պատկանելության կամ սոցիալական դրդապատճառները, որոնք պայմանավորված են սիրո, ընկերության ընտանիքի, ինչպես նաև պատվի, հարգանքի և ճանաչման պահանջմունքների հետ և գտնվում են բուրգի միջնամասում: Վերջապես նվազագույն է զարգացման դրդապատճառներով արտագաղթողների թիվը, ովքեր ունեն ինքնաարտահայտման, ինքնաիրականացման պահանջմունքներ՝ կապված ընդունակությունների և սեփական ուժերի

դրսնորման հետ, ինչը արտացոլված է բուրգի վերին ամենափոքր հատվածում:

Ամփոփելով հետազոտության այս փուլը, արտագաղթողներին պայմանականորեն բաժանում ենք երեք խմբերի և յուրաքանչյուրին տալիս մոտիվացիան բնորոշող համապատասխան անվանումը՝ ա/կենսական արտագաղթ(ողներ), բ/սոցիալական արտագաղթ(ողներ) և գ/զարգացման արտագաղթ(ողներ):

Կարևորելով կենսական պահանջմունքներով մոտիվացված արտագաղթողների հիմնախնդիրները՝ կարծում ենք որ դրանց լուծման առաքելությունը ընկած է հիմնականում տնտեսագետների և պետական կառույցների վրա: Իսկ հոգեբանական ուսումնասիրությունների կենտրոնում պետք է լինեն երկրորդ՝ սոցիալական և հատկապես երրորդ՝ զարգացման խմբերին պատկանող արտագաղթել ցանկացողները: Ինչպես հայտնի է, վերջիններիս թիվը կենսական արտագաղթողների համեմատ, շատ փոքր է, սակայն որակական առումով նրանց մեջ գերակշռում են ինչպես բարձր մասնագիտական որակավորում ունեցողները, այնպես էլ երիտասարդները, որոնց կորուստը երկրի համար կարող է ունենալ տնտեսական ու գիտա-կրթական, ինչպես նաև դեմոգրաֆիկական անդառնալի բացասական հետևանքներ, ինչը սպառնում է ազային անվտանգությանը:

Ուստի մեր ուսումնասիրության թիրախ են դարձել զարգացման ու սոցիալական դրդապատճառներով պայմանավորված իրական և հնարավոր արտագաղթողները: Հետազոտության խնդիրն էր բացահայտել արտագաղթելուն նպաստող սոցիալ-հոգեբանական գործոնները: Այդ նպատակով սոցիոլոգիական ուսումնասիրությունների արդյունքների վերլուծությունից գատ կիրառել ենք դիտման, հարցազրույցի և case study մեթոդները: Որպես ընտրանք հանդիսացել են արտագաղթելու մտադրություն ունեցող մագիստրատուրայում երկրորդ տարին սովորող 152 ուսանողներ և արդեն մի քանի տարի արարտագաղթած (Կանադա ու ԱՄՆ) 17 երիտասարդ ընտանիքներ (28 մեծահասակ և 25 անչափահաս), ովքեր հայրենիքում ապահովված են եղել բնակարանային լավ պայմաններով ու բարձր վարձատրվող աշխատանքով, ինչն արդեն իսկ բացառում է նրանց կենսական արտագաղթողների խմբին պատկանելը: Աշխատել են հիմնականում իրավաբանության, ֆինանսա-բանկային, բժշկության և համակարգչային ծրագրավորման բնագավառում: Երեք ընտանիք երկից մեկնել են 1988-1993 թվականներին, մյուսները՝ 2002-2009-ին և բոլորը արդեն դարձել են հյուրընկալված երկրի քաղաքացիներ:

Վերլուծելով և ամփոփելով հետազոտության արդյունքները՝ առանձնացրել ենք արտագաղթի աճը խթանող հետևյալ սոցիալ-հոգեբանական դրդապատճառները:

- Երկրից մեկնել ցանկացող ուսանողների 35% տոկոսը արտագաղթելը ժամանակավոր երևույթ են համարում: Արտագաղթած ընտանիքներից առաջինը մեկնածները, նույնպես համոզված են եղել, որ շուտով վերադառնալու են: Մարդիկ հեռանում էին Հայաստանից՝ այլ երկրներում կյանքի և մասնագիտական որակը բարձրացնելու, աշխատելու և գումարներ վաստակելու

և, տուն վերադառնալու նպատակով: Մակայն շատ հաճախ նրանք հաստատվում էին ընդունող երկրներում և հետագայում այնտեղ տեղափոխում նաև իրենց ընտանիքները: Ներկայումս միայն երկու գույգ են մտադիր վերադառնալ Հայաստան, այն էլ թոշակի անցնելուց հետո: Ինչպես նկատում է Անիսիան «Փախստականը մտածում է առաջին իսկ հնարավորության դեպքում վերադառնալու մասին, «ես կմեկնեմ այստեղից առաջին իսկ հնարավորության դեպքում»՝ չկասկածելով անգամ, որ արդեն արմատներ է ձգել նոր միջավայրում և աղապտացիայից աննկատ անցել է ինտեգրացիայի [3, էջ 115]:

- Արտագաղթի ցանկությունը պայմանավորված է բացասական «դուրսմղող» (երկրից փախչելու) և դրական «գրավիչ» («ավետյաց երկրում» նոր կյանք սկսելու) գուգահեռ մոտիվացիայով (pull and push), ինչը կարելի է բացատրել Դ. Մակքելանդի [5] ձեռքբերովի պահանջմունքների հայեցակարգով, որ բոլոր մարդիկ մոտիվացված են երկակի. մի կողմից անհաջողությունից խուսափելու ցանկությունն է, մյուս կողմից՝ հաջողության հասնելու: Այս տեանկյունից ուշագրավ է Ֆ Աինսայի կողմից արտագաղթողների սոցիալ-հոգեբանական դիմանակարի ներկայացումը: Նա գտնում է, որ յուրաքանչյուր մարդ գաղտնի երագում է ավետյաց երկրի մասին, որտեղ ոչինչ չի խանգարում լինել այնպիսին, ինչպիսին ինքն է իրեն համարում ու առանց խոչնդոտների զարգացնել անձնային նույնականությունը, իսկ արտագաղթը միակ ուղին է, որը թույլ է տալիս փախչել նախանշված ճակատագրից ու հնարավորություն տալիս ձեռքբերել նոր կյանք. «ի վերջո մարդն իրեն կարող է երջանիկ երևակայել այնտեղ, որտեղ ինքը չկա» [3, էջ 92-121]: Մեր հետազոտությունից պարզվեց նաև, որ դրական մոտիվացիայի դեպքում մարդիկ ավելի հեշտ են աղապտացվում ներգաղթած երկրում, քան բացասականի ժամանակ:

- Արտագաղթելու մոտիվացիան որոշ դեպքերում կարող է պայմանավորված լինել էքզիստենցիալ միգրացիայով: Գ. Մեդիսոնը հենվելով Հեյդեգերի «տանը չլինելու» գոյաբանական «ոեժիմի» վրա (existential “mode” of not-being-at-home) ներմուծել է էքզիստենցիալ միգրացիայի հասկացությունը [13]: Հարցազրույցի մեթոդով ուսումնասիրելով 20 կամավոր արտագաղթածների, որոնց տեղափոխությունը պայմանավորված չի եղել տնտեսական կամ քաղաքական շարժառիթներով, Մեդիսոնը եզրակացրել է, որ մարդիկ լքում են հայրենի տունը կյանքի հեռանկարների ընդլայման, ինքնաիրականացման, ինքնության ու նույնականացման, պատկանելիության և ազատության խնդիրները լուծելու համար, ինչպես նաև փախչում են ընտանեկան բարդ մթնոլորտից: Ուշագրավ է, որ մեր կողմից կազմակերպված քննարկման ժամանակ «ինչու եք ցանկանում հեռանալ երկրից հարցին գրեթե բոլորը ուսանողների պատասխաններում հնչում էր «հեռանկարի բացակայությունը»: Նույն պատկերն է արտացոլված 2013թ. հունիսին Հայկական Սոցիոլոգիական Ասոցիացիայի կողմից Երևանում իրականացված սոցիոլոգիական հարցման արդյունքներում, որտեղ արտագաղթելու մտադրություն ունեցող երիտասարդները (18-29 տարեկան) բոլորից շատ էին նշում հեռանկար չկա պատասխանը (34,4%) [15]:

- Մեզանում շատ է տարածված սոցիալական արտագաղթը, որը պայմանավորված է ընտանեկան և ազգակցական կապերի ամրությամբ, ինչը ունի պատմական արմատներ: Դարեր շարունակ հայ ժողովուրդը չունենալով պետականություն կառավարվել է օտար վարչախմբերի կողմից, որոնց բնականաբար չէր կարող վստահել, իսկ ազգապահպանության և էթնիկ նույնականության գործառնությունը ստանձնել է բարդ ընդլայնված ընտանիքը: Այսօր ընտանեկան կապերի ամրությունը նպաստում է արտագաղթին, երբ գործում է դոմինոյի էֆեկտը, ընտանիքի մեկ անդամն իր հետևից տանում է մյուսներին: Այդ գործընթացը միգրացիայի մասնագետները անվանում է «շղթայական միգրացիա» (“chain migration”): Այս երևույթը շատ բնորոշ է նկարագրում Վայները իր «Գլոբալ միգրացիոն ճգնաժամ» աշխատության մեջ. «Եթե միգրացիայում կա որևէ օրենք, դա այն է, որ միգրացիայի հոսքը մեկ անգամ սկսվելով արագություն է հավաքում: Միգրատները հնարավորություն են տալիս արտագաղթելու իրենց ընկերներին, բարեկամներին՝ սովորեցնելով ինչպես դա անել, տեղափոխման համար միջոցներ տրամադրելով, ինչպես նաև օգնում են աշխատանք և տուն գտնելու գործում» [17, էջ 21–28]: Այս հանգամանքը շատ մտահոգիչ է Հայաստանի համար, քանի որ դեռևս 2007 թ. Հարցումների համաձայն մարդկանց 60%-ից ավելին ունեն բարեկամներ արտասահմանում [10]: 2007 թվականին երկքաղաքացիության իրավունքի մասին սահմանադրական փոփոխությունից և օրենքի ամրագրումից հետո, վերջինիս ջատագովները հավատացնում էին, որ մեծ թվով սփյուռքահայեր կօգտվեն այս նոր իրավունքից և շատերը կտեղափոխվեն Հայաստան: Մինչդեռ փոքր թվով սփյուռքահայեր են ընդունել Հայաստանի քաղաքացիություն և նրանցից քչերն են հաստատվել Հայաստանում (բացառությամբ պատերազմի պատճառով վերջերս ներգաղթած սիրիահայերի): Հակառակը, երկքաղաքացիության դրույթը «ռացիոնալիզացիայի» հոգեբանական պաշտպանական մեխանիզմի դեր է խաղում հայրենիքում չապրելը արդարացնելու համար. լքելով երկիրը, շատերը ասում են, որ իրենք չեն դավաճանել հայրենիքը, քանզի չեն հրաժարվել ՀՀ քաղաքացիությունից:

- Գլոբալիզացիայի և տեղեկատվական ու կապի տեխնոլոգիաների զարգացումը դարձել է արտագաղթի աճը խթանող կարևոր գործոն: Այն ոչ միայն հեշտացնում է արտագաղթելու գործընթացը, այլև նպաստում է արդեն իսկ արտագաղթածների սոցիալ-հոգեբանական ադապտացիային: 21-րդ դարի արտագաղթի պայմանները հեռու են Ջ. Քենեդու նկարագրածից «Ոչինչ այդպես զարմանալի չէ, ինչպիսին արտագաղթելու որոշումն է, երբ տարիների կուտակված զգացմունքներն ու մտորումները, ի վերջո, խրախուսում են ընտանիքին հրաժեշտ տալ համայնքին, որում ապրել է դարեր շարունակ, կտրել հին կապերը, հեռանալ ծանոթ վայրերից և վտանգավոր ծովով շտապել դեպի անհայտ երկիր» [12, էջ 4]: Ժամանակակից տեղեկատվական ու կապի տեխնոլոգիաների շնորհիվ արտագաղթողների համար չկա «անհայտ երկիր»: Արբանյակային հեռուստատեսությամբ և ուղիղ եթերով կամ համացանցային on-line ռեժիմով մենք տեղեկանում ենք ինչ է կատարվում աշխարհում: Արտագաղթելու մտադրություն ունեցող երիտասարդները համացանցում փնտ-

րում ու գտնում են իրենց պահանջմունքները բավարարելու համար համապատասխան երկիր և մանրամասն ծանոթանում իրենց հետաքրքրող բոլոր ոլորտների (տնտեսական, իրավական, մշակութային և այլն) առանձնահատկություններին: Այստեղ նկատել ենք հետաքրքիր մի երևույթ, երբ ֆիզիկական արտագաղթին նախորդում է հոգեբանականը, այսինքն՝ մարդն այլևս մասնակից չի դառնում սեփական երկրում տեղի ունեցող քաղաքական, մշակութային և այլ իրադարձություններին: Այստեղ հոգեբանական արտագաղթը կարծես պաշտպանիչ մեխանիզմի դեր է կատարում, հեշտացնելով հետագայում նոր միջավայրին հարմարվելը: Իսկ արդեն արտագաղթացների համար «հինկապերը» գրեթե չեն խզվում, պարզապես դրանք տեղափոխվում են վիրտուալ հաղորդագրման դաշտ (skype, facebook): Լրատվական կայքերի և արբանյակային հեռուստատեսության միջոցով արտագաղթացները չեն հեռանում հայրենական իրադարձություններից և մշակութային նախասիրություններից: Այս համատեքստում շատ դիպուկ է արտահայտվել արտագաղթած հարցվողներից մեկը. «Միացնում ես հեռուստացույցը՝ նայում քո սիրելի հայկական սերիալը, լսում հայկական երաժշտություն. միացնում ես skype-ը՝ հաղորդակցվում հարազատների հետ..., սա Երևանն է այստեղ դու տանն ես»: Ակնհայտ է, որ տեղեկատվական ու կապի տեխնոլոգիաները մի կողմից օգնում են ավելի հեշտ հաղթահարել մշակութային հարվածը, մյուս կողմից նպաստում են հայրենիքի կարոտախտի նվազեցմանը: Արդյունքում մեղմանում է Գ. Տրիանդիսի [16] կողմից առաջադրած հինգ փուլերից կազմված (մեղրամիս, մշակութային հարված, ֆրուստրացիա, ադապտացիա և ինտեգրացիա) արտագաղթացների ադապտացիայի «Ս կորի» արտահայտվածությունը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հայաստանի բնակչության թվի անկումը: www.depoy.am
2. Հայաստանի երիտասարդության ազգային զեկույց: http://www.unfpa.am/sites/default/files/yeritasardneri_zekujc_2011.pdf
3. **Аинса Ф.** Реконструкция утопии.-Наследие- Edition UNESCO, Москва., 1999.
4. **Жакевич В. Д.** Оценка миграционного поведения и миграционных настроений населения в странах СНГ. //Философия и социальные науки – 2008/3, С. 76-81.
5. **Макклелланд Д.** Мотивация человека. - СПб.: Питер, 2007.
6. **Маслоу А.** Мотивация и личность. — СПб.: Питер, 2008.
7. **Платонов Ю.** Народы мира в зеркале геополитики. -СПб., С.-Петербург. ун-тет, 2000.
8. **Хрусталева Н. С.** Психология эмиграции (Социально-психологические и личностные проблемы / Автореф. дис. ...докт. психол. наук. -СПб., 1996.
9. **Alderfer, C. P.,** Existence, Relatedness, and Growth; Human Needs in Organizational Settings, New York: Free Press, 1972.
10. Armenia National Study October 27 – November 3, 2007. USAID.
11. Crossroads: The Psychology of Immigration in the New Century <http://www.apa.org/topics/immigration/report.aspx>
12. **Kennedy J.F.** A nation of immigrants. N.Y., Harper and Row, 1964.
13. **Madison G.** Existential Migration. //Existential Analysis,(2006)
14. **Max-Neef M.** Development and human needs. [http:// www. alastairmcintosh. com/general/resources/2007-manfred-max-neef-fundamental-human-needs.pdf](http://www.alastairmcintosh.com/general/resources/2007-manfred-max-neef-fundamental-human-needs.pdf)

15. Migration from Yerevan. <http://www.asa.sci.am/news.php>
16. **Triandis H.C.** Culture and social behavior. - N.Y., 1994.
17. **Weiner M.** Global Migration Crisis. - N.Y., Harper Collins, 1995.
18. http://www.gallup.com/poll/161591/desire-leave-fsu-ranges-widely-across-countries.aspx?utm_source=alert&utm_medium=email&utm_campaign=syndication&utm_content=morelink&utm_term=All+Gallup+Headlines+-+World
19. <http://www.un.org/esa/population/meetings/eleventhcoord2013/eleventhcoord2013.htm>

ГАЯНЕ АРУТЮНЯН

Академия государственного управления РА,
Национальная академия наук РА, Международный научно-образовательный центр,
кандидат психологических наук, доцент

СОЦИАЛЬНО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ МОТИВЫ ЭМИГРАЦИИ

В статье рассматриваются социально-психологические особенности эмиграции. Основные мотивы реальной и потенциальной эмиграции были разделены на три группы, обусловленные потребностями (жизненно важные, социальные и развивающие). В результате исследования реальных и потенциальных эмигрантов выявлены следующие социально-психологические факторы роста эмиграции: желание эмигрировать обусловлено отрицательной (бегство) и положительной (на "землю обетованную", чтобы начать новую жизнь), параллельно действующей мотивацией (push&pull); экзистенциальная мотивация в поисках перспективы; физической миграции предшествует психологическая, которая позволяет легко адаптироваться к новой среде; прочность семейных уз способствует т.н. "цепной эмиграции", так как действует эффект домино, когда один из эмигрирующих членов семьи убеждает остальных следовать за ним; глобализация и развитие информационных и коммуникационных технологий (спутниковое ТВ, интернет, Skype, facebook); эмиграция рассматривается как временное решение: «Я уеду отсюда как можно скорее», говорят эмигранты, не подозревая, что укоренились в новой среде, а адаптация уже перешла в интеграцию.

GAYANE HARUTYUNYAN

PAA RA, ISEC NAS RA,
Candidate of Psychological Sciences

SOCIO-PSYCHOLOGICAL MOTIVES OF EMIGRATION

The article focuses on the socio-psychological peculiarities of emigration. The main motives for real and potential emigration were divided into three groups, conditioned by needs (vital, social and developmental).

The research on students who plan to emigrate and the emigrant's families identified the following growing socio-psychological factors of emigration: the desire of emigration is conditioned by the negative (escape) and positive ("Promised land," to start a new life) motivation (push and pull); the physical migration precedes the psychological, which makes it easy to adapt to a new environment; migration contributes to the strength of family ties, because there is a domino effect, i.e. one member of the family persuades others to follow him; the globalization and development of information and communication technologies (satellite TV, internet, skype, facebook); the emigration is considered as temporary issue: "I will leave this place as soon as possible," the emigrants say, unaware that they are rooted in the new environment, and adaptation has already moved into integration".